

מראי מקומות - יבמות

פז:

האשה רבה

א. א"ל ר"י מדאסקרתא לרבא לא

נעשה מתים כחיים לענין יבום

הק' הישרש יעקב, איך הק' כן, הרי קיי"ל דכל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה הרי היא כאשת אח שיש לה בנים ופטורה מן החליצה ומן היבום, והיא הלכה פסוקה. ואף דמתוס' לעיל (ב.) משמע דכל הדין של רב הוא גופא נלמד מדין דרכיה דרכי נועם, אולם כ' הישר' דק' לומר כן, דמבואר דהיכא דאין לחוש שתנשא לשוק, ואח"כ תזקק לחליצה, אמרי' דשוב אינה זקוקה, ואף דכ' תוס' דגם זה משום דרכי' דרכי נועם, אבל לכא' ק' לומר כן. והביא מהנו"ב (אה"ע תניינא ק"ט) דכ' דלפי הה"א של הגמ' אה"נ, לא היינו אומרים הכלל דכל שאין אני קורא בה יבמה בשעת נפילה וכו'. אבל גם על זה הק' הישר', דאם סברא הוא, א"כ למה לא היינו יודעים זה מתחלה, ואם אינו סברא, מהכ"ת לומר כן. וע"ש שכ' לבאר דבאמת רב למד דינו מגמרא, אולם לא משום דבכל ציור שייך הא דדרכי' דרכי נועם למעשה, אלא דאנו למדין מהא דכתיב דרכי' דרכי נועם דאף ד"ב אין לו" היינו אפי' לאחר זמן, ולא רק בשעת מיתתה, מ"מ כיון דעל כרחין אין עושין מתים כחיים משום דדרכיה דרכי נועם, דהיינו דכיון דדרכיה של התורה נעימים הם, א"כ אין שייך לומר דעושים מתים כחיים, דאם כן יצא דבאיזה מצבים יהי' חסרון של דרכי נועם, וזה אי אפשר, אע"כ דאין עושים מתים כחיים, ומשום דכל שאין אני קורא בה יבמה יבא עליה בשעת יבום וכו' (ולכא' יש לבאר בפשיטות יותר, דבקו' הי' ס"ל דדרכיה דרכי נועם הוא דין בפנ"ע, ובת"י ס"ל שהוא רק גילוי בדיני התורה, וכמו שכ' ר' ראובן, והבאנו דבריו לעיל דף ב.). וע"ע בקובץ הערות (ו, ח) דכ', דהכלל של רב דכל שאין אני קורא וכו', אין שייך כאן כלל, דכל הדין נאסרה הוא רק היכא שנאסרה בשעת נפילה, אבל היכא שיש לו בנים בשעת מיתתה, אי"ז שעת נפילה כלל, וא"כ אין שייך כלל הענין של נאסרה [משא"כ הענין של דרכי נועם עדיין שייך, דבפועל היתה מותרת לשוק, ולא אכפ"ל במה שלא היתה נפילה ליבום בדין].

ב. דרכיה דרכי נועם

פרש"י, וזה שהי' לה בן ולא נזקקה ליבם וניסת לשוק ומת בנה, אם תאמר תחלוץ הרי היא מתגנה על בעלה וכו'. ומבואר מדברי רש"י דבעצם החליצה מהניא גם באשת איש, רק דאין עושים כן משום שע"י כן תתגנה על בעלה. אבל ע' בריטב"א שכ' פ"י ואם אין אתה עושה מתים כחיים אין כאן נועם ושלום, דכשיש לה בנים תנשא וכשימות הבן תצא ותהא זקוקה ליבם, וכו". ולכא' משמע מדבריו דכל זמן שהיא אשת איש אין שייך לעשות לה חליצה, אלא צריכה גט ואז זקוקה לחליצה (וע' בביאורי הגר"א יפהן שם דדן למה צריכה חליצה כלל, הא אשת איש היא וערוה היא, ואם צריכה חליצה, למה באמת לא מהני החליצה כל זמן שהיא אשת איש, ע"ש מש"כ בזה).

ג. והולד ממזר מזה ומזה

פרש"י אם ילדה משני ממזר גמור, ואם שוב החזירה ראשון וילדה לו הוי ממזר מדבריהם. וכפשוטו משמע דאפי' אם נתן השני גט הוי ממזר מדבריהם, וכן משמע מתוס' דכ' דאף אם הראשון נותן גט, הוי ממזר משני, מידי דהוה אראשון שהולד ממזר ממנו, ומשמע אפי' לאחר שהשני נתן גט (וע' חלקת מחוקק ובית שמואל לאה"ע ד' ט"ז שנה' בדעת התוס'). אולם הרמב"ם (גירושין י, ז) כ' "ואם בא עלי' הראשון קודם שגירש השני הוי הולד ממזר מדבריהם", ומבואר דרק קודם שנתן השני גט הוי הולד ממזר מהראשון. וביאר המ"מ דטעם הרמב"ם הוא משום דזה לא גרע ממחזיר גרושתו לאחר שנשאת דאין הולד ממזר, אבל קודם שנתן גט הוי לה כאשת איש מדרבנן, ולכן הולד ממזר מדרבנן. וכ' הערוך לנר דרש"י דלא ס"ל כן משום דס"ל דהוי ממזר משום קנס, וא"כ שייך הקנס גם לאחר שנתגרשה מהשני.

ד. היתה בת ישראל, נפסלה מן הכהונה

פרש"י, משום זונה. והק' הערוך לנר, דזה סותר למש"כ תוס' לעיל (לה.) בשם הקונטרס דמה שהיא פסולה לכהן הוא משום דכתי' כי תהי' לאיש זה, וע' בדברי הער"ל לעיל שם.

ה. ואם ניסת שלא ברשות, מותרת לחזור לו

פרש"י, דאנוסה היא. כ' הערוך לנר דאף דלקמן כ' רש"י דהיכא דנשאת ע"פ ב' עדים שוגגת היא, וחייבת בקרבן, מ"מ נקט כאן לשון אנוסה, ע"פ הקרא דכתי' והיא לא נתפשה, דמשו"ה מותרת לחזור לו, כיון שלא היתה במזיד, אבל באמת אי"ז אונס אלא שוגג, ולכן חייבת בקרבן.

ו. ע"פ ב"ד תצא, ופטורה מן הקרבן

כ' הרע"ב דלא קיי"ל כן, אלא דמ"מ חייבת בקרבן. וכ' התוס' יו"ט דזהו משום דכיון דההוראה היתה בטעות, א"כ אין לזה דין הוראת ב"ד, ולכן חייבת בקרבן. והק' בתוס' רעק"א שם, למה הי' צריך לזה, הא קיי"ל דיחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב, וא"כ אפי' אם היתה שפיר הוראת ב"ד, מ"מ חייב, והניח בקו'.

ז. שלא ע"פ עדים וכו'

פרש"י אלא בעדים, חייבת קרבן, דשוגגת היא... דאיבעי לה לאמתוני. והק' הנודע ביהודה (תניינא י"ד סי' צ"ו ד"ה ולכן אמיינא), הא כ' תוס' לעיל (ריש החולץ) דאם היבמה נשאת לאחר ג' חדשים, ונמצאת מעוברת, אינה חייבת קרבן, משום דרוב נשים עוברין ניכר לשליש ימים, וזו, הואיל ולא הי' עוברת ניכר, מאי הו"ל למיעבד. ולכא' זה דומה לניסת ע"פ עדים, ולימא דאיבעי לה לאמתוני. וכ' לחלק דאף דמותרת לינשא על פיהם, מ"מ אונס זה ע"פ טעות הוא, שהרי העדים העידו שקר והטעו אותה, ולכן

המשך בעמוד הבא

מראי מקומות - יבמות

פז: (המשך)

בעזרה. והק' הערוך לנו, למה נקט רש"י דוקא האכילה, הרי גם השחיטה, שקודם לאכילה, הוי האיסור בחולין בעזרה. ותי' דאולי י"ל דהעד יהי' צריך לשחוט הקרבן, וא"כ כיון דלגבי עצמו ודאי נאמן, א"כ אין מכאן ראי' דנאמן גם לאחרים. משא"כ לגבי האכילה, הא החטאת מתחלקת לכמה כהנים, וא"כ ע"כ נאמן הוא בענין איסור והיתר. ועע"ש שכ' דכל הראי' מסוגיין הוא למ"ד דחולין בעזרה הוא איסור תורה, ואילו למ"ד דאינו אלא דרבנן אין מכאן ראי'.

יא. מה אם ירצה לומר מזיד הייתי

פרש"י, כיון דאם אמר מזיד הייתי הי' נאמן, דהא אין העדים יכולים להכחישו בזה, נאמן ג"כ במה שאמר לא אכלתי. והק' תוס', הא הוי מגו במקום עדים. ולכן פי' דכוונת הגמ' לומר דכיון דאם הי' אומר בפירוש "מזיד הייתי" יהי' נאמן, א"כ השתא נמי דקאמר לא אכלתי, אמרי' דכוונתו לומר לא אכלתי שוגג אלא מזיד, ופטור מן הקרבן. אולם מדברי רש"י לא משמע כן, אלא דמגו ממש הוא, ולכא"ק ק' קו' התוס', למה לא הוי מגו במקום עדים. וע' בספר המקנה בקידושין (סה), דכ' דכיון דצריך לידיעתו ממש, א"כ, אם הוא אינו זוכר מה שאכל, א"כ נמצא די"ל דנאמן דאינו זוכר במגו שהי' יכול לומר מזיד הייתי, וכיון דאם באמת אינו זוכר פטור, א"כ אף דלא שכיח הוא, מ"מ כיון שיש לו מגו, נאמן לומר כן.

יב. מה אם ירצה לומר מזיד הייתי

הק' תוס' בב"מ (ג), איך יהי' נאמן לומר מזיד הייתי, הא אין אדם משים עצמו רשע. ותי' דאינו נאמן לפסול עצמו, אבל הכא עושה תשובה ואינו רוצה להביא חולין לעזרה. וע' בקובץ הערות (כ"ב, א'), דביאר דכוונת תוס' היא דכיון דבא לעשות תשובה, אי"ז השוואת עצמו לרשע. וע"ש שכ' דמתוס' לעיל (כ"ה) מבואר דהא דאאמע"ר הוא רק לענין לפסול עצמו לעדות, דאינו יכול לפסול עצמו משום שקרוב הוא אצל עצמו. אבל היכא דגם קרוב כשר, אז אין חסרון של אאמע"ר, ולכן שפיר יכול לחייב עצמו להביא קרבן. עוד הביא מהשטמ"ק בב"מ שם בשם המהר"י כ"ץ דכ' דאף דאינו נאמן לפסול עצמו, מ"מ נאמן לחייב עצמו קרבן, והבין הקו"ה דס"ל כתוס' שם.

זה נחשב לטעות ושגגה ולא אונס. אבל היכא דסומכת על רוב, הרי באמת אין שום טעות, הרי אמרה תורה אחרי רבים להטות, ולא צריך לחשוש שיתגלה לאחר מכאן שהיא מהמיעוט, וא"כ שפיר חשיב אונס ופטורה מקרבן.

אולם ע' בבית מאיר (אה"ע י"ז, נ"ח), דכ' דאפי' היכא דאיכא ב' עדים, מ"מ כיון שדבר העומד להתברר הוא, א"כ הו"ל לברר הדבר קודם שנשאת, וא"כ לא שייך לומר דאנוסה היא ממש, ולכן חייבת בקרבן [וע"ש איך שביאר הא דעשתה ע"פ ב"ד, דהתם הוי בגדר אחרים הטעו אותה, ושפיר פטורה מן הקרבן].

ח. עד א' אומר אכלת חלב... הא אישתיק, מהימן

פי' תוס' בקידושין (סה), דהיינו דהיכא דאמר לו דבר שהי' לו לדעת אם טמא או לא, הדין הוא דהעד נאמן, משום דכיון דשותק הלה, נמצא דמודה דבאמת אכל חלב וכדו'. אבל היכא דלא הי' לו לדעת, אז הדין הוא דשתיקתו אינה כהודאה ואינו נאמן. והא דלא מהני מדין ע"א נאמן באיסורין, כ' תוס' משום דע"א אינו נאמן אלא להתיר, ולא לאסור. וע' ברשב"א [ועוד ראשונים] שם שהק' ע"ז, דהא לא משמע כן בסוגיין, אלא דבאמת יש לו נאמנות, ולא דרק גרם להודאת בע"ד. ולכן ביאר הרשב"א דנאמן העד לומר דחלב הוא וכדו', ד"לאסור את המותר, דליכא למימר איתחזק היתירא, דלא אמרי' לי' בשום דוכתא, עד א' נאמן בין שתק הלה בין אמר איני יודע". וכן פי' התוס' רי"ד שם, אלא דהק' דא"כ מהו החידוש בזה, הרי קיי"ל בכל התורה דע"א נאמן באיסורין. ותי' דה"א היכי מהימן, הני מילי בדידי, כגון על פירותיו לומר מתוקנים הן וכו', אבל להעיד על חבירו, לומר לו אכלת חלה או נטמאו טהרותיך, או שורך נרבע, ה"א דלא ליתיהימן, כי היכי דלא מהימן גבי ממונות, קמ"ל דמהימן".

ט. קרא ל"ל

פי' הריטב"א, דהיינו, למה כתי' או "הודע", הול"ל או "ידע", דכיון דאמרי עדים, שנאמנים בכל דבר, שהוא חייב חטאת, א"כ ידיעה ממש אצלו שהוא חייב.

י. וכי לא קא מכחיש לי' מהימן

פרש"י, אלמא ע"א נאמן באיסור והיתר, שהרי קא מייתי חטאת אפומי ומתאכלא, ואי אינו נאמן, איך נאכל, הא דלמא הוי חולין